

İBRÂHİM AS VE İSMÂİL AS'IN KÂBEYİ YAPMALARI*

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler! Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun.

a.İbrâhim ve İsmâil AS'ın Kendileri İçin Dua Etmesi

Bakara Sûresi'nin 127, 128. ayetlerine ulaştık. Şimdi iki ayet üzerinde sohbet etmek istiyorum. Bu ayet-i kerimelerin mübarek metinlerini, kelimelerini okuyalım önce, sonra mealini ve izahını anlatırım.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ
وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ
أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

(البقرة: ۱۲۷)

(Ve iz yerfeu ibrâhîmü'l-kavâide mine'l-beyti ve ismâil, rabbenâ tekabbel minnâ, inneke ente's-semîu'l-alîm.) (Bakara, 2/127)

---

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

Bu 127. ayet-i kerime. 128. ayet-i kerime de şöyle:

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً
مُسْلِمَةً لَكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا
إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

(البقرة: ١٢٨)

(*Rabbenâ ve'c'alnâ müslimeyni leke ve min zürriyyetinâ ümmeten müslimeten leke ve erinâ menâsikenâ ve tûb aleynâ, inneke ente't-tevvâbu'r-rahîm.*) (Bakara, 2/128)

Bu ikisi üzerinde izahlarda bulunmak istiyorum.

(*İz*) edatı biliyorsunuz, daha önceki ayet-i kerimelerde de vardı, bundan sonraki ayet-i kerimelerde de var. Mânâsı ne demek:

“Ümmetine hatırlat, hatırla, hani eski devirde, tarihte, mâzîde bunlar olmuştu.” mânâsına.

(*Ve iz yerfeu ibrâhimu*) “İbrâhim AS, hani yükseltiyordu tarihte, mazide. Onu hatırlat ümmetine...” Neyi yükseltiyordu?.. (*El-kavâide mine'l-beyti*) “O Beytullah’ın, o mübarek Kâbe’nin, o Allah’ın mübarek evinin, o mâlûm evinin...” *El-beyt* diyor, *elif-lâm* geliyor, mâlûm, belirli ev, yâni Kâbe kastediliyor. “O Kâbe’nin temellerini, kâidelerini...” *Kâide* ne demek?.. Temel demek. Temel kurallara da kâide diyoruz onun için.

“Kâidelerini, yâni temellerini yükseltiyordu. Taş üstüne taş koyarak yükseltiyordu hani. (Ve *ismâil*) Ve İsmâil de yardımcı oluyordu ona.”

(*Rabbenâ tekabbel minnâ*) Diyorlardı ki: ‘Yâ Rabbi bizden bu ibadetimizi, bu yaptığımız güzel işi, senin rızan için yaptığımız bu inşaatı kabul eyle! (*İnneke ente’s-semîu’l-alîm*) Çünkü, sen her şeyi tam işiten, her şeyi tam bilensin, Semî’sin, Alîm’sin.”

Cenâb-ı Hakk’ın bu sıfatları, Semi’, Alîm sıfatı nedir? Mübalağa ifade eder. “Sonsuz derecede her şeyi işiten, sonsuz derecede her şeyi bilensin yâ Rabbi! Şu bizim duamızı işitiyorsun, şu bizim yaptıklarımızı niçin yaptığımız sana mâlûm; kabul et yâ Rabbi!..” diye dua ediyorlardı. (Bakara, 2/127)

(*Rabbenâ ve’c’alnâ müslimeyni leke*) “Yâ Rabbi, her ikimizi sana teslim olan kullar eyle!.. (*Ve min zürriyyetinâ ümmeten müslimeten leke*) Zürriyetimizden gelecek insanlardan da, sana teslim olan, sana itaat eden, emirlerini tutan bir ümmet halk eyle... (*Ve erinâ menâsikenâ*) Ve burada yapılacak ibadetlerin nasıl yapılması gerektiğini, usulünü; ‘Hacı nasıl yapacağız, kurban nasıl keseceğiz, tavafı nasıl yapacağız?’; bunları bize bildir, göster yâ Rabbi!..

(*Ve tûb aleynâ*) Bize teveccüh eyle, bizim sana yönelişimize karşı sen de bize yönel, teveccüh buyur; (*inneke ente’t-tevvâbü’r-rahîm*) hiç şüphe yok ki sen çok teveccühkârsın, Tevvâb’sın!..

Sana teveccüh edenlere sen de teveccüh edersin. Sana yönelip senden niyaz eden, günahlarının affını isteyenlere sen de teveccüh buyurursun, onu kabul edersin. Tevbekârların tevbesini kabul edersin. (*Er-rahîm*) Ve son derece de merhametlisin! Bu dualarımızı kabul eyle...” (Bakara, 2/ 128)

Bu iki ayet-i kerime...

Şimdi, İbrâhim AS, Kâbe-i Müşerrefe'nin temellerini taşlar koyarak yükseltiyor ve binasını yapıyor. Bunun nasıl olduğunu anlatalım. Ama burada, ayet-i kerimenin mealini söylediğimiz için, uygulandırıcı bir hususu da nakletmek istiyorum, tefsirde yazılıyor:

عَنْ وَهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ أَنَّهُ قَرَأَ (وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمَ
الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلَ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا)
ثُمَّ يَبْكِي وَيَقُولُ يَا خَلِيلُ الرَّحْمَنِ تَرَفَعُ
قَوَاعِدَ بَيْتِ الرَّحْمَنِ وَأَنْتَ مُشْفِقٌ
أَنْ لَا يَتَقَبَّلَ مِنْكَ

Vüheyb ibni'l-Verd bu ayet-i kerimeyi okumuş, (*Ve iz yerfeu ibrâhimü'l-kavâide mine'l-beyti ve ismâîl, rabbenâ tekabbel minnâ, inneke ente's-semîu'l-alîm*) dermiş, bu ayet-i okumuş bu zât-ı muhterem, Rh.A. (*Sümme yebkî*) Sonra ağlarmış.

(*Ve yekûlü*) “Ve dermiş ki...” Yâni niçin ağlıyor, duygulanıyor bu ayet-i kerimeyi okurken?.. Biz de duygulanalım, bizim de gönlümüz derin mânâları kavrasın... Biz de irfanımızın vüs’atı nisbetinde ayetlerden ibretleri alalım, çıkaracağımız dersleri çıkartalım!

Ne diyormuş? (*Yâ halîle’r-rahmân*) “Ey Rahmân’ın halîli, dostu olan İbrâhim AS!” *Halîl* ne demek?.. Çok samimi dost, sırdaş dost demek... “Ey Rahmân olan Allah’ın kendisine halîl seçtiği!

وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا

(النساء: ۱۲۵)

(*Ve’ttehaza’llâhu ibrahîme halîlâ*) [Allah İbrahim’i dost edinmiştir.] (Nisâ, 4/125) Mübarek, sen zaten Allah’ın kendisine halîl seçtiği, yakın dost edindiği mübarek bir kulsun! Seni o makama çıkartmış Cenâb-ı Hak.

Hem de ne yapıyorsun?.. (*Terfeu kavâide beyti’r-rahmân*) Rahmân’ın evinin temellerini yükseltiyorsun, binasını, duvarını yapıyorsun. Hem Rahmân’ın sevgilisi, dostusun, hem de Rahmân’ın evinin, yâni Kâbe’nin duvarlarını yapıyorsun. (*Ve ente müşfikun en lâ yutekabbele minke*) Ondan sonra, bir yandan da, ‘Acaba benim bu yaptığım güzel iş, ibadet, faaliyet kabul olmaz mı?’ diye korkuyorsun da, bu duayı yapıyorsun, kabul olması için yalvarıyorsun.” diye ağlarmış.

İşte bu, çok önemli bir şey! Sàlih insanların, hakîkî, müttakî, Allah'ın sevgili kullarının hali budur: Hem güzel işler yaparlar, hem de yine de korkarlar. “Acaba kabul olundu mu, acaba güzel yapabildim mi, acaba makbul düştü mü?..” diye.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de gelecek, ilerideki ayetlerde. Buyuruyor ki Cenâb-ı Hak:

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ

(المؤمنون: ٦٠)

(*Ve'llezîne yu'tûne mâ âtev ve kulûbühüm veciletün*) “Allah'ın kendilerine nasib ettiği şeyleri, hayırları, hasenâtı, sadakayı, zekâtı verirler; bir taraftan da ‘Acaba kabul olmaz mı?’ diye, kalpleri korkmaktadır.” (Mü'minûn, 23/60)

Evet, biz eğer Allah nasib ediyor da namaz kılıyorsak, hacca gidiyorsak, sadaka veriyorsak, zekât veriyorsak, Allah'ın sevdiği, emrettiği şeyleri yapıyorsak, güzel bir şey ama, bunları güzel yaptık da, acaba Allah kabul ediyor mu?.. Çünkü, ibadetlerin kabul olmama ihtimalleri de var. Bir takım kusurlardan, bir takım günahlardan, riyâkârlıktan ve sâireden dolayı. Onun için, böyle Allah'ın sàlih kulları devamlı bir telaş, endişe, korku hali üzere olurlar. “Yaptım ama ibadetim kabul oldu mu?” diye boyun bükerekler, korkarlar, yalvarırlar.

Yâni, ibadetine mağrur olmak, ibadetine güvenmek, “Yaptık ya işte, daha ne olacak?..” filan gibi böyle efelenmek, doğru değil İslâm’da... Bu bizim için bir ibret. Yâni, hem Rahmân’ın dostu, mübarek İbrâhim AS, hem Rahmân’ın beytini, yâni Kâbe’yi binâ ediyor; hem de, “Yâ Rabbi, bizim bu ibadetimizi, bu hayırlı faaliyetimizi kabul eyle!” diye dua ediyor.

b. İbrâhim AS’ın Eşini ve Çocuğunu Mekke’ye Getirmesi

Buradaki uzun izahlardan özetlemem gerekirse sizlere: İbrâhim AS bizim Doğu Anadolu’da, bu mıntikalarda bulunuyordu. O Urfa’lar, Güneydoğu Anadolu... Nakşibendistan diyorum ben oraya. Çünkü gezdiğim zaman, her yerde Nakşî tarikatının büyük evliyâullahının türbelerini gördüm, faaliyetlerini gördüm, halkı eğittiklerini gördüm. İşte o mıntıkada yaşamış İbrâhim AS. Urfa’da ateşe atıldığı söyleniyor, biliyorsunuz rivayetlerde...

Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin emriyle Hâcer Vâlidemiz’i, yâni eşini; daha doğrusu Sâre isimli hanımının cariyesi olup, kocasına hediye ettiği cariye ama, İbrâhim AS o hanımının kendisine hediyesini kabul ediyor. Onunla nikâh olunca, İsmâil AS doğunca, böyle bir cariye hanım olma şerefine erdiği zaman, *ümm-ü veled* oluyor; değer kazanıyor, mevkii, makamı ve sahip olduğu şartlar da değişiyor.

İşte öyle, İbrâhim AS, hanımının kendisine hediye olarak verdiği Hâcer Vâlidemiz'le, kendilerinin çocukları İsmâil AS'ı da alarak, Allah'ın emri üzerine, "Yâ İbrâhim, benim için bir bina, beytullah, bir ibadethane inşa et!" diye emir olunca...

Peygamberler tabii Allah'ın kendilerine vahiylerine göre hareket ediyorlar. Allah'ın bildirdiği, emrettiği, işaret buyurduğu şeyleri yapıyorlar. Terk-i diyâr eyleyip, yetiştiği, yaşadığı yerleri bırakıp, Allah'ın evini binâ edeceği yeri bulmağa yöneldi güneye doğru...

Cebrâil AS tabii, Peygamber Efendimiz'e vahiy getirdiği gibi, İbrâhim AS'a da rehberlik ediyor, yol gösteriyor. Ne zaman bir şehre gelseler, "Acaba burada mı binâ edeceğim?" deyince; Cebrâil AS "Hayır buradan geç, daha öteye!.." diye işaret buyuruyordu.

Nihayet gele gele, Mekke-i Mükerreme'nin olduğu yere geldikleri, rivayetlerde bildiriliyor. Tabii bu gelişin, Peygamber Efendimiz'in Mekke-i Mükerreme'den Kuds-ü Şerif'e İsrâ ve Mi'rac gecesi geldiği gibi, olağanüstü ikramlarla olduğu rivayet ediliyor kitaplarda.

Sonra, bu Hâcer Vâlidemiz'i ve ondan doğmuş olan küçük bebeği, Allah'ın işaret buyurduğu, Cebrâil AS'ın gösterdiği yere yerleştiriyor. Ve ondan sonra, yürüyüp uzaklaşıyor.

Bu, kitapların rivayetleri içinde ilginç olan, Cenâb-ı Hak sekînetini gönderdi diyor. *Sekînet* bir rüzgar şeklinde, belirgin bir şekilde onu sevk etti ve Kâbe-i Müşerrefe'nin binâ edileceği

yeri böylece belirginleştirdi, gösterdi. Orada Hâcer Vâlidemiz’i ve İsmâil AS’ı iskân etti.

Tabii, böyle büyük zâtlar çok konuşmuyorlar. Allah’ın emrettiği şeyleri kendileri biliyorlar ama, çok konuşmuyorlar. Hâcer Vâlidemiz’in yanına biraz incir bırakmış, biraz da su bırakmış. Sonra yürüyüp giderken, o önden gidiyor, Hâcer Vâlidemiz de arkasından gidiyor:

“—Bizi bırakıp nereye gidiyorsun yâ İbrâhim?” deyince, cevap vermiyor.

Sonra birkaç defa tekrar edince, o zaman Hâcer Validemiz bunun bir emirle olduğunu sezinlediđi için:

“—Allah mı emretti bizi burada bırakmanı?..”

“—Evet, Allah emretti.”

“—O halde, bize Allah kâfi gelir.” diyor.

Ondan sonra, İbrâhim AS uzaklaşıyor. Kâbe’nin mahallini gördüğü, ama Hâcer Vâlidemiz’in kendisini görmediği yere kadar uzaklaşıp, yüksek bir yere çıkınca, dönüp dua ediyor:

“—Yâ Rabbi, ben zürriyetimi, senin emrin ile böyle bir ekin bitmez vadiye yerleřtirdim, sen emrettin diye...”

Muhterem dinleyiciler ve izleyiciler! İbrâhim AS’ın hayatında, böyle başka insanların yapamayacağı kadar zorlu teklifler ve imtihanlar var. Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin her emrini fedâkârca, gözünü kırpmadan yapmış bir insan olduğu için, Allah çok sevmiş İbrâhim AS’ı...

Meselâ:

“—Eşini ve sevdiğin çocuğunu şuraya götür, bırak!” buyurmuş. Şimdi böyle bir işareti rüyada veya ilham yoluyla alan bir insan, tabii bunu yapacak Allah’tan geldiği bilince ama, zor bir iş...

Sonra rüyada da biliyorsunuz; yâni bu ayet-i kerimenin dışında bir misâl olsun diye söylüyorum. Bugünkü sohbetimizden ayrı bir konu ama, rüyada oğlu İsmâil’i kesmesi, kurban etmesi işaret olunuyor. Sonra geliyor açıkça:

“—Yâ İsmâil, rüyamda seni kesmem emrolundu bana...” diyor. O da diyor ki:

“—Babacığım, Allah ne emrettiyse yap! İnşâallah ben de sabrederim.” diyor.

Alıp onu götürüyor kesmeye, kurban etmeye... Yâni bu da — kendinizi o şartlara uyarlayıp düşünürseniz— zor bir iş!

Tam keseceği sırada Cenâb-ı Hak:

“—Rüyanın emrini yapacağın anlaşıldı. Sıdk u sadakatini gösterdin ey İbrâhim! Oğlunu kesme, şu kurbanı kes!” diye kurban gönderiyor.

Şimdi, bu da zorlu bir şey... Ama Allah’ın emriyle yapıldığı için, hiç sarsılmadan yapıyor.

Hâcer Vâlidemiz de, peygamber hanımı mâşâallah... O da:

“—Mâdem Allah emretmiş, o halde Allah bizi korur.” diyor.

Biliyorsunuz, o sırada süt emiyordu İsmâil AS, rivayetlere göre... Torbadaki yiyeceği yeyip, suyu içerek besleniyordu ve çocuğunu emziriyordu. Ama bunlar bitince, ocuk ve kendisi susuzluk çekmeğe başladılar. İbrâhim AS da gitmiş bulunuyordu. O ekin bitmez, kimsenin olmadığı yerde, o zaman, hem çocuğu böyle mızırdanıp susuzluktan sıkıntı çektiğinden, onu görmesin diye, hem de belki bir yardım bulurum diye, kendisinin yakınında olan yüksek bir yere çıkmak istedi. Safâ Tepesi o tarafta, yakınındaydı, oraya kadar çıktı, etrafa bakındı. Sonra hızla yürüdü, Merve Tepesi tarafına, 400 ksr metre kadar ilerideki, öbür yakadaki Merve Tepesi'ne çıktı, oradan bakındı. Sonra tekrar Safâ'ya, tekrar Merve'ye... Yedi defa bu böyle devam etti.

O arada bir ses duydu. "Allah Allah, bu ses nedir? Acaba hayal mi, yoksa ben mi öyle sanıyorum?" diye düşündü. Sonradan baktı ki, gerçek bir ses... Cebrâil AS topuğuyla –veya bir rivayete göre kanadıyla– kumları eşiyor. Ve oradan su bngldemeye, yâni pınar gibi çıkmaya başlıyor Zemzem suyu.

Cebrâil AS:

"–Korkma, burada korkulacak bir şey yok! Allah size emretti, sizi koruyacak. Ve Allah senin zürriyetine, bu evlâdına burada bir mukaddes bina, mâbed inşâsını nasib edecek. Korkma, Allah sizi koruyacak!.." diye teselli veriyor.

Hâcer Vâlidemiz... İmam Buhârî'nin rivayet ettiği uzun bir hadis-i şerifi kısaltıyorum ben. Hâcer Validemiz, su topraktan kaynamaya başlayınca, etrafa kaçmasın diye etrafını şöyle havuzlattırıp, avucuyla da alıp kaba doldurmaya çalışıyor. Peygamber Efendimiz burasını anlatırken buyurmuş ki:

“—Allah rahmet eylesin Hâcer Vâlide'ye... Eğer öyle suyun önünü çevirip de havuzlandırma yapmasaydı, bıraksaydı, aksaydı; Zemzem kuyu olmayacaktı, bir pınar olarak akıp gidecekti.” diye, anlatırken böyle de buyurmuş.

Hakîkaten de bugünkü tedkiklerden anlaşıldığına göre, Hacer- i Esved köşesi tarafından doğru, Kâbe'nin altından akıntı halinde bir nehir gibi, dere gibi suyun geldiği biliniyor. Oraya, zemzemin o tarafa doğru olan şeyine, kuyunun içindeki Zemzem kursağı adı veriliyor. Su oradan geliyor, kuyuya doluyor, ondan sonra bir yerlerden gene gidiyor. Yâni, aşağıdan akıyor. Peygamber Efendimiz'in dediği gibi, eğer etrafını çevirmeseydi, demek ki yukarıdan akacaktı. *Amennâ ve saddaknâ...*

c. İsmâil AS'ın Büyümesi, Evlenmesi

Sonra, orada çocuk büyüyor. Cürhüm kabilesinden birileri, bazı kimseler oradan geçerken bakıyorlar, orada bazı kuşlar uçuşuyor, aşağıda güney tarafında, Mesfele'den ötede, yâni o civarları anlatıyor kitaplar. Kuşların uçtuğunu görünce diyorlar ki:

“—O kuşlar suya gelir. Buralarda su bilmiyoruz. Bu kuşların konuştuğu, indiği yere doğru bir gidin bakalım!”

İki kişi gönderiyorlar. Onlar da bakıyorlar orada bir su var.

Orada bir hanım var, çocuğuyla beraber. Gidiyorlar, diyorlar ki:

“—Su var hakikaten.”

Giden kişiler diyorlar ki:

“—Bu sudan bizim istifade etmemize müsaade eder misiniz? Oturabilir miyiz civarında?”

Hâcer Validemiz diyor ki:

“—Suda hak iddia etmemek şartıyla, buyurun oturun!” diyor.

Çünkü onların gelmesi, ona bir ünsiyet, yâni can yoldaşlığı olacak.

O kabileden kimseler oraya yerleşiyorlar, İsmâil AS büyüyor, o kabileden birisiyle evleniyor. Tabii bu arada da, İbrâhim AS zaman zaman oğlunu, hanımını ziyarete geliyor, buraları ziyarete geliyor. Rivayetler böyle.

O geldiği zaman da neler konuştuğuna dair uzun açıklamalar var. Bir seferinde geliyor, İsmâil AS evde yok. Kapıyı çalıyor, kapı varsa kapıyı çalıyor. Yâni biz kapıyı çalıyor diyoruz ama, o devirlerde tabii çok mahrumiyetli. Evli olduğu kadın çıkıyor bakıyor, karşısında bir ihtiyar zât. Soruyor İsmâil’i.

“—Yok evde...” diyor.

“–Nasılsınız, geçiminiz nasıl?”

“–Çok fena, berbat! Kıtlık içindeyiz, mahrumiyet içindeyiz.

Yiyecek bulmaya gitti.” diyor.

Ondan sonra böyle tatsız, olumsuz konuşmalar yapıyor.

İbrâhim AS diyor ki:

“–İsmâil’e, geldiği zaman benden selâm söyle, ona de ki: Kapısının eşliğini değiştirsin!”

İsmâil AS biraz sonra geliyor, İbrâhim AS gitmiş oluyor. Ve gelince diyor ki:

“–Ben buraya birisi gelmiş gibi bir şey hissediyorum, birisi geldi mi?”

“–Evet geldi.”

“–Nasıl bir kimse?”

“–Yaşlı, ihtiyar bir kimse geldi, seni sordu. Ondan sonra da halimizi hatırımızı sordu. Ben de perişanlığımızı anlattım.”

“–Peki bir tavsiyede bulundu mu?”

“–Evet bulundu.”

“–Ne dedi?”

“–İsmâil’e benden selâm söyle, evinin kapısının eşliğini değiştirsin dedi.” diyor.

İsmâil AS diyor ki:

“–O benim babam İbrâhim AS idi, tarifinden anlaşıldığına göre. Kapının eşini değiştirmekle senden ayrılmamı, seni boşamamı istiyor. Sen ailenin yanına dön, seni boşuyorum!” diyor.

Sonra başka bir kimseyle evleniyor. Yâni, olumsuz olduğu için, karamsar olduğu için, şükürsüz olduğu için, beğenilmeyen bir kimse olduğundan, ondan ayrılmasını istemiş oluyor İbrâhim AS.

Sonra, aynı kabileden başka bir kimseyle evleniyor İsmâil AS. Bu sefer yine bir ara geliyor İbrâhim AS. Yine evde yok İsmâil AS, yiyecek bulmaya gitmiş. Diyor ki:

“–İsmâil nerde?..”

“–Gitti, yiyecek bulmaya...”

“–Peki ni nasılsınız?”

“–Çok iyiyiz el-hamdü lillâh, rahatız, huzur içindeyiz...”

Güzel ikramlarda bulunuyor, güzel sözler söylüyor. Olumlu, yâni şükürlü bir insan...

“–Peki ni, ben gidiyorum, İsmâil’e benden selâm söyle ve ‘Evinin eşiğini sağlamlaştırın, tutsun!’ de.” diyor.

İsmâil AS biraz sonra gelince yine diyor ki:

“–Birisi gelmiş gibi hissediyorum, birisi geldi mi?..”

“–Geldi.”

“–Nasıl bir insan?”

“–Şöyle şöyle, mübarek, nur yüzlü, sevimli muhterem bir kimse geldi, seni sordu. Ben de olmadığını söyleyince halimizi sordu, ben de ‘Çok şükür, el-hamdü lillâh geçiniyoruz, iyiyiz, hoşuz.’ dedim; memnun oldu.”

“–Bana tavsiyede bulundu mu?”

“–Evet, sana selâm söyledi.”

“–Ne tavsiye etti?”

“–Evinin eşiğini sağlam tutsun, tesbit etsin, öyle elinde tutsun dedi.”

Diyor ki:

“–O benim babamdı. Eşiği dediği de sensin. Yâni hanım olarak, seninle evliliğimin devamını istemiş demek ki.” diyor, ve onunla hayatını sürdürüyor.

Sonra. İbrâhim AS bir ara geliyor, diyor ki:

“–Oğlum ben burada bir ev yapmak üzere Cenâb-ı Hak’tan emir aldım.

“–Pekiye baba, yapalım!” diyor.

Berberce Kâbe’nin binasını yapmağa başlıyorlar. Rivayetler böyle... Şimdi bu rivayetlerin içinde, bazı alimlerin daha geniş rivayetleri var, izahları var; onları da kısaca beyan edeyim:

Bu Kâbe’nin ilk binası değil. Kâbe’nin daha önceden Adem AS zamanında, Adem AS’ın Kâbe’yi binâ ettiğini, Nuh tufanında, tufandan zarar gördükten sonra bunun örtüldüğünü ve İbrâhim AS’a tekrar o mübarek yerde bu binayı yapmayı, Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin bir kez daha emrettiğini söylüyor kaynaklar.

Bu *kavâid*, temeller mânâsına. Demek ki, daha önceden oradaki temeller bir tümsek halinde, yâni harabe, kumlarla örtülmüş görülmez durumda... Onları gösteriyor Allah-u Teâlâ Hazretleri, melekleri vasıtasıyla.

O kavâidi, yâni temelleri bulup, onun üstünü inşâ ediyorlar. Babası inşaatı yapıyor, İsmâil AS taş taşıyor. Belli bir seviyeye geldikleri zaman, Cebrâil AS Hacer-i Esved'i getiriyor cennetten bir taş olarak, o köşeye konuluyor. Bundan sonra binası tamamlanıyor.

Allah-u Teâlâ Hazretleri, insanların orayı haccetmesini, ziyaret etmesini, ezan gibi bağırarak ilan etmesini İbrâhim AS'a emrediyor, istiyor. Böylece İbrâhim AS da sesleniyor. Tabii seslenmek İbrâhim AS'dan, duyurmak Allah-u Teâlâ Hazretleri'nden... Asırlar, nesiller boyu bu dâveti, "Allah buraya beyt yaptırdı, burayı ziyaret edin, haccedin insanlar!" diye bu seslenmeyi, mânevî bakımdan duyanlar duyuyorlar ve hacca gidiyorlar diye kitaplar bu tarzda yazıyor.

Şimdi bu Kâbe'nin binası hakkındaki rivayetler bu tarzda. Peygamber SAS Efendimiz de kendi zamanında Kâbe-i Müşerrefe'nin tamirine şahid olmuş. Onunla ilgili çeşitli rivayetler var.

Bu, (*Ve iz yerfeu ibrâhimü'l-kavâide mine'l-beyti ve ismâil, rabbenâ tekabbel minnâ, inneke ente's-semîu'l-alîm.*) ayet-i kerimesinin izahında diyorlar ki:

Bu (*Rabbenâ tekabbel minnâ, inneke ente's-semîu'l-alîm*) "Yâ Rabbi, bu yaptığımız güzel faaliyeti bizzat kabul eyle! Çünkü sen her şeyi bilen, her şeyi işiten Mevlâmızsın, ne maksatla yaptığımızı biliyorsun, kabul eyle..." diye dua eden ikisidir. Yâni hem İbrâhim AS'dır, hem İsmâil AS'dır.

Alimlerden, müfessirlerden birisi de diyor ki: “İbrâhim AS binayı yapandır. Duayı eden de İsmâil AS’dır, (*Rabbenâ tekabbel minnâ*) demiştir.” diyor. Ama sağlam rivayet, her ikisinin de birden dua ettikleridir. Zaten ondan sonraki ayet-i kerimelerdeki sözün akışı, konunun devam edişi de, ikisinin de aynı duayı yaptıklarını gösteriyor.

d. İbrâhim ve İsmâil AS’ın Zürriyetleri İçin Dua Etmesi

Şimdi ikinci ayet-i kerime:

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً
مُسْلِمَةً لَكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا
إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

(البقرة: ١٢٨)

(*Rabbenâ ve’c’alnâ müslimeyni leke ve min zürriyyetinâ ümmeten müslimeten leke ve erinâ menâsikenâ ve tüb aleynâ, inneke ente’t-tevvâbü’r-rahîm.*) (Bakara, 2/128)

(*Rabbenâ vec’alnâ müslimeyni leke*) “Yâ Rabbi, sen bizi, her ikimizi de sana inanmış mü’min kişiler eyle!” diye dua ediyorlar. (*Müslimeyni leke*) “Sana teslim olan kimseler eyle...” Yâni, “Senin emrini tutan, senin buyruğuna itaat eden, buyurduğunu yapan kimseler eyle!”

mânâsına gelir. Veyahut (*müslimeyni leke*)'nin mânâsı, “Sana ihlâsla, halis, muhlis niyetle bağlanan, kulluk eden kullar eyle!” mânâsına gelebilir. İki anlam da olabilir.

(*Ve min zürriyyetinâ ümmeten müslimeten leke*) “Ve bizim zürriyetimizden de sana itaat eden, ihlâsla sana ibadet eden kimseler eyle!..” diye, bir de çocuklarının da böyle ihlâslı kimseler olmasına dua ediyorlar.

Şimdi bu, sâlihlerin, babaların umûmî arzusudur. Kur'an-ı Kerim'de bu hususta ayet-i kerimeler var. İnsanlar hem kendileri için dua ederler, hem de zürriyetlerinin de öyle Allah'a ibadet eden, itaat eden kimseler olmasını cân u gönülden isterler.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا
وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

(الفرقان: ٧٤)

(*Rabbenâ heb lenâ min ezvâcinâ ve zürriyyâtinâ kurrete a'yünin ve'c'alnâ li'l-müttakîne imâmâ*) [Ve o kullar: “Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takvâ sahiplerine önder kıl!” derler.] (Furkan, 25/74) diye müslümanların böyle, “Yâ Rabbi, zürriyetimizi de müttakî kullar eyle, bizi de müttakîlerin cediti eyle!” diye dua ettikleri, Kur'an-ı Kerim'de başka ayet-i kerimelerde bildiriliyor.

Burada da, zürriyetlerine de dua ettiklerini görüyoruz. Daha önceki haftalarda da, Allah-u Teâlâ Hazretleri:

قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي
قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ

(البقرة: ١٢٤)

(*Kàle innî câilüke li'n-nâsi imâmâ*) “Ey İbrâhim, sen imtihanları başardın, imtihanları geçtin, ihlâsını isbat ettin, güzel kul olduğun belli oldu. Ben seni insanların önderi seçtim.” deyince, hatırlayacaksınız geçmiş haftadaki sohbetlerden. (*Kàle ve min zürriyyetî*) “Yâ Rabbi, zürriyetime de bu şerefi verecek misin?” demişti.

(*Kàle lâ yenâlü ahdî'z-zâlimîn*) Hayır bu herkese olan bir şey değil. Zalimlere değil, muhlislere halis kullara...” diye buyurmuştu Allah-u Teâlâ Hazretleri. (Bakara, 2/124)

O zaman da, ümmetini yâni zürriyetini düşünüp, onların da Allah'ın böyle seçkin kulları olmasını istediğini görmüştük.

Böylece, kendilerinin şahısları için dua ettikleri gibi, zürriyetleri için de dua etmiş oluyorlar. Yâni, “Yâ Rabbi, sana kullukta sâlimen devam edelim, senin yolunda sabit olalım, ayağımız kaymasın, ihlâsla sana ibadet edelim!” diye istemiş oluyorlar.

Biz de bu gibi, bu duygularla dualar ediyoruz. Allah hakikaten hepimizin evlatlarını, zürriyetlerini, ailelerini, eşlerini hayırlı kimseler eylesin... Kıyamete kadar, Cenâb-ı Hak zürriyetimizden sâlih kimseler getirsin; fâsık, fâcir, zalim, kâfir, müşrik, münafık getirmesin...

e. Haccın Nasıl Yapılacağıın Öğretilmesi

Sonra diyorlar ki: *(Ve erinâ menâsikenâ)* “Bize menâsikimizi de göster.”

Menâsik ne demek?.. *Mensek* kelimesinin çoğulu. *Mensek* veya *nüsük*, bir ibadetin yapılma usulleri demek. Yâni, “Burada bu binayı yaptık, bu Kâbe ziyaret edilecek. Haccın menâsikini, yâni yapılma usullerini göster mânâsına...”

Hac ne demek?.. Oranın usulüne uygun, belirli zamanda, belirli faaliyetleri yaparak orayı ziyaret etmek demek... Arafat’a çıkılacak, sonra farz tavaf yapılacak... İşte Mina’da, Müzdelife’de görevler var. Bir bina bina ettiriyor Cenâb-ı Hak. Ondan sonra:

“—Yâ Rabbi, bunu bizden kabul eyle! Bizi senin emrini tutan, yolunda sabit olan ihlâslı kullar eyle. Ve bir de, buralarda bu ibadetlerin nasıl yapılacağını yâ Rabbi bize göster, bildir!” diye dua etmişler.

Cebrâil AS, onların bu duaları üzerine, onlara Beytullah’ı gösterdi, binayı tamamlattırdı. Sonra onları Safa’ya götürdü. Bu bak Safa, *(min şeàiri’llâh)* Allah’ın Beytini ziyaretin şiarlarından, usüllerinden birisi bu Safâ’dır.

Merve'ye götürdü, birisi de bu Merve'dir. Yâni bunu da, bunların arasına dahil edeceksiniz diye.

Sonra aldı Mina'ya götürdü.” diye bildiriyor rivayetlerde bunları Mina'ya giderken şeytan, Büyük Cemre denilen, *el-Cemretü'l-*

Akabe denilen yerde karşısına çıkınca Cebrâil AS buyurmuş ki:

“—Bu şeytandır, tekbir getir ve bunu taşla!..”

O zaman, İbrâhim AS tekbir getirip şeytanı taşlamış. Şeytan bu sefer Orta Cemre'ye, *el-Cemretü'l-Vustâ*, yâni Orta Şeytan diye söyleyiveriyor Türk hacılar. Oraya doğru, yâni Arafat tarafına doğru gitmişler. Oraya vardıkları zaman, Cebrâil AS:

“—Tekbir getir, bir daha taşla!..” demiş.

Orada da taşlamış. Bu sefer küçük cemre, *el-Cemretü'l-Ûlâ* denilen, Küçük Şeytan denilen tarafa doğru kaçmış. Oradan taşlayınca, daha öteye uzaklaşmış. İbrâhim AS'ın bu hareketleri dolayısıyla, hacılar da şeytan taşıyorlar.

Bir de, oğlu İsmâil'i kurbanaya götürdüğü zaman da, aynı şekilde şeytanı taşlaması var. Onun için, Mina'da şeytan taşlama işlemleri oluyor.

Oradan, İbrâhim AS'ı Meş'ari'l-Haram'a, Müzdelife'ye götürmüş Cebrâil AS:

“—Burası Meş'ari'l-Haram'dır, burada vakfeye duracaksınız.” diye göstermiş.

Sonra Arafat'a götürmüş, Arafat'ta vakfeye durmayı göstermiş.

Sonra:

“–Bütün bunları anladın mı?..” diye sormuş.
İbrâhim AS da:

“–Anladım.” demiş.

Arafat sözünün, “Evet anladım!” mânâsına (*Araftü*) kelimesinden geldiği anlatılıyor. Böylece, “Haccın menâsikini, haccın nasıl yapılacağını, oralarda ibadetlerin nasıl icra edileceğini göster yâ Rabbi!” diye dua ettikleri için, Cenâb-ı Hak onlara göstermiş oluyor.

(*Ve tûb aleynâ*) “Ve bize teveccüh buyur...” Şimdi *tâbe-yetûbu*, Arapça’da yönelmek, dönmek demek aslında. Eğer *tâbe-yetûbu*, ilâ harf-i cerriyle, yâni ilâ edatıyla beraber kullanılırsa... İngilizce’sini de söyleyelim: Bu fiil ilâ *proposition*’ı ile kullanılırsa *idiom* oluyor.

İngilizce’yi bilenler hatırlayacaklar. Aynı kelime başka başka *proposition* aldığı zaman, başka mânâlara geliyor. Meselâ *call* fiili, *on* ile kullanılınca devam etmek mânâsına gelir; *up* ile kullanılınca telefon etmek mânâsına geliyor.

Şimdi *tâbe*, *ilâ* ile kullanılırsa, meselâ: (*Tübtü ila’llàh*) “Ben Allah’a tevbe ettim. (*Tâbe fülânün ila’llàh*) “Filanca Allah’a tevbe etti, yâni Allah’a yöneldi, yüzünü Cenâb-ı Hakk’ın dergahına döndürdü. Elini Cenâb-ı Hakk’a açtı, istiyor.” Oraya yöneldi yâni. “Yâ Rabbi ben kusurluyum, hatalıyım, beni affet!” diyor. Yâni, kul Allah’a yöneldi. Buna tevbe diyoruz.

Buradan da, “Kul günahlarından üzüldü, onlardan vazgeçmeyi istedi, bunu Allah’a söylüyor.” mânâsı çıkıyor. “Tevbe tevbe, estağfiru’llâh..” diyoruz, “Tevbe yâ Rabbi!” ne demek?.. Yâni, “Ben bu günahtan dönüyorum!” mânâsına geliyor. (*İla’llâh*) Yâni bu teveccühünü, döndüğünü, pişman olduğunu, günahtan döndüğünü, Allah’a arz etmek mânâsına.

Eğer *alâ* ile kullanılırsa... *İlâ* başka, *alâ* başka. *İlâ* bir şeye doğru demek; *alâ* bir şeyin üzerine demek Arapça’da. O zaman, (*Tâba’llâhu alâ abdihî*) “Allah kulunun tevbesini kabul etti, ona teveccüh etti, onun kendisine yönelmesini, yakarmasını sevdi, affetti.” demek oluyor.

(*Ve tûb aleynâ*) Burada *alâ* ile kullanılıyor. “Yâ Rabbi, sen bize teveccüh buyur, bizim sana yönelişimizi kabul buyur, bize lütfeyle!..” demek oluyor yâni. (*Inneke ente’t-tevvâbu’r-rahîm*) “Hiç şüphe yok ki, sen Tevvâb’sın ve Rahîm’sin.”

Tevvâb ne demek?.. Çok teveccühkâr demek. Yâni kulları Allah’a yöneldi mi, Cenâb-ı Hak onları karşılıksız bırakmaz. Ne kadar hatalı olsa, kul hatasından vaz geçip de Cenâb-ı Hak’a dönünce, Cenâb-ı Hak kat kat daha fazla döner.

Onun için, tevbe etmesi lâzım insanların... Hatasından dönmesi lâzım, Allah’a yönelip özür dilemesi, yakarması lâzım ki, Allah kabul ediyor tevbesini, o teveccüh ediyor.

Yâni, “Sen bana karşı günah işlemiştin, suç işlemiştin, ben de senin yüzüne bakmıyorum, senin ibadetine yönelmeni kabul etmiyorum, duanı da kabul etmiyorum.” demiyor. Teveccüh edince, kat kat daha fazla teveccüh ettiğinden, tevbesini kabul ettiğinden, Tevvâb oluyor. Arapça’da böyle fa’âl vezni, mübalağa ifade eder. Cenâb-ı Hak Tevvâb’dır, yâni kulların tevbesini kabul edici, kendisine yönelen kullara çok çok daha, kat kat fazlasıyla teveccüh edici mânâsına... Müjdedir bizim için Cenâb-ı Hakk’ın Tevvâb olması. Yâni biz tevbe edersek, bizi affedecek diye oradan anlıyoruz.

Tevvâb, bir de Rahîm’dir. (*Bi’smi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm*)’le başladı Kur’an-ı Kerim’in ilk satırında, (*El-hamdü li’llâhi rabbi’l-âlemîn. Er-rahmâni’r-rahîm.*)’le karşımıza gelen bu *Rahîm* ne demek?.. Rahmeti çok geniş, merhameti çok fazla, sonsuz derecede fazla demek. Allah-u Teâlâ Hazretleri’nin Tevvâb olduğunu, çok merhametli olduğunu, rahmetinin çok geniş olduğunu zikrederek;

“—Yâ Rabbi, bize bu sıfatlarıyla muamele eyle!” diye, dua etmiş oluyorlar o mübarekler.

Allah-u Teâlâ Hazretleri şefaatlerine erdirsin...

Önümüzdeki haftalarda inşaallah, bunların dualarının nasıl devam ettiğini göreceğiz ve Allah nasib ederse, o konularda sohbetimizi edeceğiz. Demek ki, şimdi 129. ayet-i kerimeye kadar açıklayıp sohbet etmiş olduk.

Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun... Allah cümlelerinizi sevdiği kullardan eylesin...

Aziz ve sevgili kardeşlerim, *es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..*

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

25. 01. 2000 - AVUSTRALYA

[Bütün TEFSİR DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

